INTERTEXT EMINESCIAN ÎN OPERA LUI MIRCEA CĂRTĂRESCU

Patricia COTLĂU

CZU: 821.135.1.09 cotlaupatricia@gmail.com

In this research, the poetic relationship between Cărtărescu and Eminescu is treated from the intertextual point of view. So, Cărtarescu`s critical essay is a good premise for linking this two authors, due to their common fascinations and obsessions. Also, connections can be observed in Levantul and Poema chiuvetei, By using the intertext, Cărtărescu tend to show that Eminescu is still an actual author and reading him is a must.

Lucrarea repune în discuţie statutul original al creației lui Mircea Cărtărescu și relația intrapoetică instituită cu Mihai Eminescu, prin prisma conceptului de intertext, examinându-se resorturile experimentării acestei strategii livrești în opera postmodernistă. Dialogul cărtărescian cu precursorul este ilustrativ pentru practica postmodernistă a livrescului prin reiterarea ludică a tradiţiei literare, deconstrucţia clişeului, subvertirea modelului, mixarea vocilor etc. Se impune însă şi o altă motivaţie a relației poetice cu opera eminesciană, care vizează existenţa unui „fond comun al obsesiilor şi fascinaţiilor", ceea ce antrenează apelul la intertext nu doar ca la un artificiu lipsit de semnificaţii, ci ca la un element creator al textului postmodern.

Premisa acestui dialog este eseul critic *Visul chimeric*, prin prisma căruia Mircea Cărtărescu proiectează, într-o manieră personală și subiectivă, un traseu spre subteranele poeziei eminesciene, menit să descopere profunzimile imaginii interioare a creatorului. Apărut prima dată în 1992, studiul marchează intenția de a coborî în centrul poeziei, prozei și ființei eminesciene. În accepția lui Cărtărescu, viața și opera lui Eminescu se explică prin intermediul imaginii unui labirint în centrul căruia se află o oglindă, în care personajul se regăsește pe sine însuși. Proiectat ca un „desen geometric de tip mandalic", labirintul și complexul mitic aferent acestuia, după cum susținea Paolo Santarcageli, „face parte dintr-un fond originar al reprezentărilor umane" [2, p. 86].

Ulterior, în opera lui Mircea Cărtărescu, poate fi observată amprenta eminesciană în calitate de prototip al unui mod de a gândi poetic lumea. Este evidentă aceeași preocupare pentru scindarea eului, căutarea dublului (în termeni eminescieni, a jumătăţii sau gemenelui). Rigorile vremii îi impun posmodernistului totuși o manieră ludică, or, cum susține Dorina Rotari, „mișcările revizioniste prin care creatorii contemporani, în speță cei postmoderni, încearcă să metamorfozeze precursorii sunt variate, majoritatea mizând pe „trunchiere", parodie, ludic, ironie etc. [3, p. 159]. Totodată, corespondenţele vizionare din creaţia celor doi autori nu exclud divergenţele la nivelul scriiturii. „Noutatea discursului cărtărescian rezidă în modalitatea individuală de soluționare a crizei ontologice și poetice, astfel încât conștiința rupturii, asumată de

poetul romantic la modul tragic, este, la Cărtărescu, temeiul unui discurs ludic, ironic, realizat prin textualizare şi resemantizare, ca manifestări ale jocului postmodern cu literatura” [3, p. 162].

Relevantă, în această ordine de idei, este *Poema chiuvetei* (din ciclul *Idile*, apărut în volumul de maturitate al poetului *Totul, 1985*), care se prezintă ca o replică hipertextuală la *Luceafărul* eminescian. Intenția cărtărescianǎ este de a reactualiza un mit romantic, prin desolemnizare, desacralizare, mizând pe prezentarea dragostei celor doi eroi cu ironie şi parodie, păstrând dimensiunea ontologică, distanța incomensurabilă, dialogul îndrăgostiților, abstractizând însă sublimul şi absolutul romantic, prin utilizarea unui limbaj din registrul casnic, al culinarului. Astfel, drama nepotrivirii ontologice din *Luceafărul*, devine la Cărtărescu un prilej de creare a unui text în care lucrurile sunt privite prin lentila ironiei şi a parodiei, trama simbolică şi alegorică fiind transpunse într-un univers al banalității, prin imagini desacralizante, tonalitate ludică şi fantezistă.

Dialogul cărtărescian cu opera lui Mihai Eminescu este atestat şi în epopeea *Levantul*, care ilustrează un vast repertoriu de forme ale intertextualităţii, subordonate construcţiei sensului poetic: tehnica citării (citarea directă şi indirectă), tehnica aluziei, practica parodică şi practica imitativă a pastişei etc. Mircea Cărtărescu operează o rescriere în spiritul postmodernismului atât a epopeii eroice, cât şi a întregului parcurs al literaturii române, oferind un spectacol erudit şi ludic, unde se intersectează şi interferează multiple texte. Cărtărescu însuşi mărturiseşte într-un interviu că „*Levantul* este o piatră funerară peste poezia românească” [4], probabil în sensul unui punct final, din perspectivă diacronică, de reactualizare sintetică a creatiei anterioare, într-o epocă în care creaţia primă, inocentă, nu mai este posibilă. Aserţiunea lui Borges, „Totul este Scris“, devine la Cărtărescu un enunţ cu discurs repetat şi resemantizat, întrucât traduce impotenţa creativă a postmodernității: „nu se mai poate face literatură cu ingenuitate, nu se mai poate produce nimic nou” [4]. Totuşi resemnarea este exclusă: creaţia este posibilă la nivelul valorificării trecutului literar, cu maximă sinceritate a mimetismului şi cu revendicarea originalităţii în organizarea colajelor şi în resemantizarea intertextelor: „Ars poetica devine în contemporaneitate ars combinatoria, compromis asumat şi afirmat fără regrete, atâta timp cât este prolific şi nu conduce la tăcere absolută în faţa abisului, ca în cazul modernilor” [1, p. 162].

Intertextul eminescian este dominant în poem, atât la nivelul structurii discursive, cât şi sub aspect paratextual, metatextual şi hipotextual. Un prim popas intertextual în *Levantul* constituie versurile lui Eminescu din *Criticilor mei* („Multe flori sînt, dar puține/ Rod în lume o să poarte”), care îşi relevă finalitatea în plan semantic, sugerând raportul dintre aparenţă şi esenţă – la Eminescu cu referire la creatorul autentic, iar la Cărtărescu privind imaginea femeii ideale, *rumânca din Carpaţi*.

Cântul al şaptelea actualizează obsesia oricărui creator: „Spune-mi ce e poezia şi-ncotro o să se-ndrepte?”. Răspunsul este oferit de popasul în *Halucinaria*, care constituie un pretext pentru dezvăluirea artei poetice postmoderne: „*ars combinatoria*“, artefact, dialog intertextual etc., obţinând suplimentar şi alură de profetism literar.

Cărtărescu restructurează celebrul răspuns eminescian („voluptos joc cu icoane şi cu şoapte tremurate”), atribuindu-l amurgului: „Naintează-apoi Manoil şi-n amurgul care zbate/ Volutos joc cu icoane şi cu şoapte tremurate”. Astfel, ceea ce la Eminescu era o definiţie a poeziei, este *tăiat* şi *lipit* de Cărtărescu peste imaginea unui colţ de natură.

În *Cântul al optulea,* Cărtărescu îşi explicitează încă o dată arta poetică, circumscrisă în linii mari paradigmei postmoderniste. Concluzia autorului este realizată prin rescrierea modelului din *Glossa* eminesciană („Toate-s vechi şi nouă toate”), în consens cu estetica reevaluării trecutului („Totul este scriitură”). Vocile celor doi autori consună însă în a afirma unicitatea poetului: „Lumea-i toată trecătoare,/ Oamenii se trec si mor/.../ Numai poetul,/ Ca paseri ce zboară/ Deasupra valurilor,/ Trece peste nemărginirea timpului“ (*Numai poetul* de Mihai Eminescu), respectiv, „Doar poet şi poezie, / Conştiinşă şi destin, / Existenţa o învie/ Şi-o fixează pe deplin/.../ El doar s-a salvat din spume,/ Din iluzie, eclips”.

Levantul este un spectacol regizat de un profund cunoscător al literaturii, care manifestă nostalgie şi distanţare ironică faţă de trecut. Este expresia propriului concept de poeticitate cărtărescian şi o demonstraţie a faptului că *inovaţia e posibilă privind nu numai înainte, ci* spre trecut. Valorificând modelul eminescian, Cărtărescu legitimează universalitatea poetului, lectura operei lui fiind necesară şi actuală şi în epoca postmodernă. Apelul la intertextul eminescian nu se prezintă doar ca un exerciţiu ludic, manifestat la nivelul de suprafaţă al discursului cărtărescian, ci este expresia dorinţei de a descoperi coerenţa şi „imaginea interioară” a operei eminesciene.

Referinţe:

1. BOLDEA, I. Livresc şi parodic în poezia lui Mircea Cărtărescu. În: *Limba Română*, 2007, nr. 4-6, pp. 156-162.
2. CĂRTĂRESCU, M. *Eminescu. Visul chimeric*. Bucureşti: Litera, 1992.
3. ROTARI, D. *Eminescianismul: spirit tradiţional şi modern în poezia română contemporană*. Chişinău: CEP USM, 2021.
4. CĂRTĂRESCU, M. *Producţia literară nu e o grămadă de cărţi, ci un sistem*. Interviu realizat de Doina Ioanide Disponibil: http://www.observatorcultural.ro/Productia-literara-nu-e-o-gramada-de-carti-ci-un-sistem*articleID_24247-articles_details.html

Recomandat
***Dorina ROTARI**, dr., lector univ.*